

Tasa-arvo aikuiskasvatuksessa

Aikuiskoulutuksen johtoryhmä julkaisi viime keväänä muistion tasa-arvosta aikuiskoulutuksen suunnittelun lähtökohtana. Muistio on käynnistänyt keskustelun yleensä tasa-arvosta aikuiskasvatuksessa. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura järjestivät 1.11.1982 Helsingissä keskustelutilaisuuden "Tasa-arvo aikuiskasvatuksessa". Tilaisuuteen osallistui kolmisenkymmentä aikuiskasvatuksen eri aloilla työskentelevää henkilöä. Pyydetty puheenvuoro käyttivät tilaisuudessa toiminnanjohtaja Timo Toiviainen, joka toimii johtoryhmän sihteerinä, dosentti Aulis Alanen Tampereen yliopistosta sekä Anita Haataja tasa-arvoasiain neuvottelukunnasta. Toiviainen puhui tasa-arvosta aikuiskoulutuksen suunnittelussa, Alanen vapaudesta ja tasa-arvosta aikuiskasvatuksessa ja Haa-

taja sukupuolten yhdenvertaisuuden toteutumisesta käytännössä.

Opetusministeriön tasa-arvotyöryhmä järjesti 7.12. lähinnä sukupuolten tasa-arvoa ja osallistumista aikuiskoulutuksessa käsittelevän seminaarin. Seminaariin osallistui noin sata henkilöä.

Keskustelu tasa-arvosta jatkuu edelleen. Mm. professori Urpo Harva, ja nimimerkki Andragogi tuovat tämän numeron artikkeleissa esiin ajatuksiaan siitä. Koska koko aikuiskasvatuksen suunnittelu tulisi periaatepäätöksen mukaan pohjautua tasa-arvoajattelulle, niin keskustelu ei totisesti ole käynnistynyt liian aikaisin. Päätöshän annettiin jo vuonna 1978. Toivottavasti keskustelu täsmentää ainakin joiltakin osin käsityksiämme yleensä tasa-arvosta ja sen käyttömahdollisuuksista aikuiskasvatuksen suunnittelussa.

Urpo Harva

Tasa-arvo ja kasvatus

Kasvatus ja koulutus

Kasvatus sisältää mm. koti-, koulu- ja korkeakoulukasvatuksen sekä aikuiskasvatuksen. Ne kuuluvat *kasvatusjärjestelmään*.

Koulutusta harjoittaa *koulujärjestelmä* (peruskoulu, lukio ja ammatilliset koulut) sekä korkeakoululaitos. Ne muodostavat yhdessä *koulutusjärjestelmän*. Siihen kuuluvat myös jonkin formaalisen pätevyuden tuottavat kurssit.

Aikuiskasvatusta suorittavat vapaa sivistystyö, avoin yliopisto ja formaaliseen pätevyyteen tähtäävä aikuiskoulutus, johon avoin yliopisto kuuluu silloin, kun tähdätään arvosanojen suorittamiseen.

On jyrkästi vastustettava sellaista *koulutus-sanan väärinkäyttöä*, josta esimerkkinä on ai-

kuiskoulutuksen johtoryhmän mietintö Tasa-arvo aikuiskoulutuksen suunnittelun periaatteena. Muuten ruvetaan kai puhumaan itse-koulutuksesta ja persoonallisuuden koulutuksesta sekä koulutustieteestä. Prof. Seppo Randal valitti minulle, että koulutus-sanana väärinkäyttö on tunkeutunut jo yliopistoonkin.

Vapaa sivistystyö ei siis ole koulutusta eikä kuulu koulutusjärjestelmään, mutta formaaliseen pätevyyteen tähtäävä aikuiskoulutus kuuluu siihen.

Koulutus sisältyy kasvatukseen. Puhumme kasvatuksesta silloin kun ajattelemme persoonallisuuden kehittämistä (esim. opettajien kasvatusta) ja koulutuksesta silloin, kun ajattelemme muodolliseen pätevyyteen tähtäävää opetusta (esim. opettajien koulutus).

Tasa-arvo

Aristoteleen mukaan ihmisten tasa-arvoa eli tasa-arvoisuutta, samanarvoisuutta, tasaver-taisuutta (égalité, equality, Gleichheit, jämlik-het) ei tarvitse perustella (eikä sitä voikaan). Sen sijaan ihmisten eriarvoinen kohtelu pitää perustella. Aristoteles ei siis hyväksy tasa-arvoisuutta yleispäteväksi normiksi.

Näin ei tee myöskään Ranskan vallanku-mouksen ihmisoikeuksien julistus. Sen mu-kaan tasa-arvoisuudesta on pidettävä kiinni mikäli yhteishyvä (*bonum commune*) ei toisin vaadi. Myöskään marxismi ei pidä tasa-arvoi-suutta yleispätevänä normina.

Aristoteles erottaa *formaalisen ja proportio-naalisen* tasa-arvon. Edellinen ei kiinnitä huomiota ihmisten ja heidän yhteiskunnallisen asemansa erilaisuuteen. Toteutettaessa pro-portionaalista tasa-arvoa on jokaiselle anneta-va hänen oman mittansa mukaan. Ei saa kä-sitellä erilaisia samanlaisina eikä samanlaisia erilaisina. Formaalin tasa-arvo vaatii, että kaikille annetaan housut, mutta proportionaa-lisen tasa-arvon mukaan suurikokoisille on an-nettava suuremmat housut kuin pienikokoisille (Tasa-arvoa olen käsitellyt kirjassani *Ihminen hyvinvointivaltiossa*, 1964).

Egalitarismi pyrkii vain formaaliseen tasa-arvoon eli samanlaisuuteen, tasapäisyyteen.

Tasa-arvon määritelmiä

Vuoden 1971 koulutuskomitean mukaan ta-sa-arvon lisääminen tarkoittaa *koulutuserojen pienentämistä*. Tasa-arvo toteutuisi siis vasta sitten kun kaikki tulisivat tohtoriksi.

Komitea tarkoittaa tasa-arvolla myös *samanlaisia mahdollisuuksia koulutukseen osal-listumiseen*. Sen saavuttamiseksi on luotava mm. alueellinen tasa-arvoisuus eli osallistumi-sen maantieteelliset esteet on poistettava. On kai siis esim. perustettava joka pitäjään yli-opisto.

Johtoryhmän mukaan tasa-arvoehtona perus- ja keskiasteen koulutuksessa on, että käytännöllisesti katsoen *oppimistulokset ovat samat kaikilla* tietyn perusjoukon yksilöillä. Tasa-arvoon siis päästään kun kaikille oppi-laille annetaan kaikissa aineissa sama numero (viitonen vaiko kymppi?).

Näiden egalitarististen *koulutuksellisen tasa-arvon* määritelmien mukaan tasa-arvo on mahdoton saavuttaa. Jo tehokas pyrkimys ta-sa-arvoon johtaisi mielettömyksiin.

Sen sijaan kohtuullinen pyrkimys esim. op-pimisvaikeuksien voittamiseen ja huono-osaisten auttamiseen on mielekästä. Kun kuitenkin

resurssit ovat rajalliset, on vaarana se, että hy-välähjaisten ja hyväosaisten oppimismahdolli-suuksia kavennetaan, mikä saattaa olla haitaka-si yhteishyvälle.

Tasa-arvo on määritelty myös *samanlaiseksi pääsymahdollisuudeksi koulutukseen*. Tämä onkin toteutunut peruskoulun kohdalla. Taso-kurssien poistamisen jälkeen kaikilla on myös formaalinen mahdollisuus päästä lukioon, muttei reaalisia mahdollisuuksia, koska pyrki-jät seulotaan. Myös korkeakoulut suorittavat opiskelijavalintaa.

Voiko valikointi tapahtua tasa-arvoa louka-maamatta?

On sanottu, että valikointi tai valikoitumi-nen tapahtuu tasavertaisesti silloin, kun luki-ossa ja korkeakouluissa opiskelee suhteellisesti yhtä paljon eri yhteiskuntaryhmistä ja eri alu-eilta olevia. Vinoutumat eivät kuitenkaan joh-du enää paljoakaan opiskeluun pääsyn esteis-tä, esim. köyhydestä, vaan siitä, että eri ryh-mät arvostavat opiskelua eri tavoin. Näin ollen ei olisi mielekästä pyrkiä tasavertaiseen vali-koitumiseen.

Egalitaristit ovat tehneet ylioppilastutkin-non jokseenkin samanlaiseksi kaikille, jotta se antaisi samanlaiset pääsymahdollisuudet kor-keakouluihin. Tämä on kuitenkin vienyt alu-eelliseen eriarvoisuuteen siten, että pohjoissuo-malaisten ylioppilaiden arvosanat ovat huo-nommat kuin eteläsuomalaisten, koska tutkin-non sisältö motivoi edellisiä heikommin heidän erilaisen sosiokulttuurisen taustansa takia.

Kun tasa-arvon nimissä koulutus suunnitellaan samanlaiseksi kaikille riippumatta koulu-tettavien taustasta ja arvojärjestelmästä, tulee suunnittelun pohjaksi huomaamatta suunnit-telijoiden oma arvojärjestelmä.

Kasvatuksellisella tasa-arvoisuudella tarkoi-tetaan muun muassa, että *kaikki saavuttavat* samalla tavalla esim. *koulun kasvatustavoit-teet*, joten kaikilla on esim. samanlaiset edelly-tykset itsensä toteuttamiseen ja monimuotoi-seen osallistumiseen. Tällainen pyrkimys per-soonallisuuksien valamiseen samassa muotissa on sekä mahdotonta että mielettöntä.

Sivistyksellisellä tasa-arvoisuudella tarkoi-tetaan tavallisesti, että *sivistymisen mahdolli-suudet jakaantuvat tasaisesti* yksilöiden, ryh-mien ja alueiden kohdalla. Tämä ei ole mah-dollista eikä siihen mielestäni tule pyrkiäkään. Yksilön, ryhmän ja alueen sivistyksen pitää olla omaleimaista. Kehitettäessä sivistymisen mahdollisuuksia (kulttuurisia) on omaleimai-suus otettava huomioon.

Samanlaisia asioita on pakko pitää samanar-voisina, mutta voimme pitää samanarvoisina

myös erilaisia asioita. Egalitarismi pitää kuitenkin erilaisia asioita eriarvoisina. Se ei pidä esim. talonpoikais- ja työläiskulttuuria tasa-arvoisina. Siksi kulttuuri ja sivistys pitää samantasaistaa. On helpompi suunnitella ja hallita yhdenmukaista koulutus- ja kulttuuripolitiikkaa. Sen avulla voidaan myös eliminoida vaaralliset toisina jättelevät.

Näistä syistä halutaan myös aikuiskasvatus käsittää koulutukseksi ja tehdä koulutusjärjestelmän osaksi.

Itsensätodellistaminen

Tasa-arvo määritellään myös sanomalla, että jokaisella pitää olla *mahdollisuus itsensätodellistamiseen*. Tämä määritelmä vie ristiriitaan kaikkien egalitarististen tasa-arvomääritelmien kanssa paitsi sen, että kaikkien pitää päästä peruskouluun. Jos siitä pidetään kiinni, on tasokurssit tai jokin vastaava opetuksen eriyttäminen säilytettävä, mikä merkitsee erivertaisuutta oppimistuloksissa ja pääsyssä lukioon ja korkeakouluihin.

Viimeaikaisten mietintöjen sekavuus ja ristiriitaisuus johtuu siitä, että niissä yritetään yhdistää vesi ja tuli: samanlaisuus ja itsensätodellistaminen. Siksi myös tasa-arvon määrittely koetaan vaikeaksi.

Yhteishyvä

Siitä, minkälaiseksi yhteishyvä eli yhteiskunnan arvojärjestelmä käsitetään, riippuu, miten tasa-arvo toteutuu elämän eri aloilla.

Jos esim. katsotaan, että loistavat urheilusaavutukset kuuluvat kansakunnan yhteishyvään, on ilmeistä, että urheilullisten valioyksilöiden kasvatukseen jo koulussa pannaan suuri paino, kuten tapahtuu Itä-Saksassa.

Itäsaksalaiset, kuten muutkin marxilaiset selittävät, että tasa-arvo on abstraktinen perinssiippi, joka ei ole yleispätevä. Siinä konkreettisesti tilanteessa, jossa sosialistiset maat nyt ovat, tasa-arvoa ei pidä soveltaa kasvatukseen. Sosialismin rakentamiseksi tarvitaan myös sellaisia kouluja, jotka ovat huippulahjakkaita varten. Sosialismin rakentaminen on korkeampi arvo kuin tasa-arvo.

Yhteiskunnan tasa-arvoistaminen

Sanotaan, että koulutuksen tavoitteet pitää johtaa yhteiskuntapolitiikan tavoitteista. Eräs yhteiskuntapolitiikan tavoite on taloudellinen tasa-arvoisuus.

Keskeinen talouspolitiikan tavoite on nyt taloudellinen kasvu ja kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen. Näistä tavoitteista seuraa kuitenkin erivertaisuutta, nimittäin suuret tuloerot ja työttömyys. Tuloerot näyttäivät välttämättömiltä kasvuun pyrittäessä.

Sangen yleinen on sellainen kuvitelma, että koulutuksellisesta tasa-arvoisuudesta seuraa taloudellinen tasa-arvoisuus. Jo arkkikokemus osoittaa tämän harhaksi. Esim. kaikki akateemisen tutkinnon suorittaneet eivät ole likimainkaan samalla tulotasolla. Chistopher Jencks on osoittanut, että tasavertaiset mahdollisuudet koulutukseen eivät tuota taloudellista tasavertaisuutta (Inequality, 1972, New York). Tuloerot riippuvat monista seikoista, joita koulutus ei pysty poistamaan.

Tarpeet

Johtoryhmän mukaan deprivoituneet ihmiset on tasa-arvon tähden saatava mukaan koulutukseen. Tämä edellyttää, että on lähdettävä heidän koetuista koulutustarpeistaan tai ellei sellaisia ole, ne on herätettävä tai luotava.

Ammatillinen koulutus edistää yksilön tasa-arvoistumista. Siksi tarve siihen on herätettävä, päättelee johtoryhmä.

(Aikuis)kasvatuksen teorian ja myös tasa-arvo-ongelman keskeisiä käsitteitä on tarve (koulutus-, sivistystarve). Mikä on koettu ja tiedostamaton, oikea ja väärä (väärästynyt, vieraantunut), aito ja keinotekoinen tarve? Voidaanko tarpeita luoda? Kuka niitä luo? Onko kaikilla samat aidot tarpeet? Saavatko mainonnan, kapitalistisen yhteiskunnan, luomat tarpeet aikaan eriarvoisuutta?

Tässä on tyydyttävä vain mainitsemaan, että eräät nykymarxilaiset ovat rakentamassa valaisevaa tarveteoraa.